

ДО ДНЯ ДЕКЛАРАЦІЇ

ГОЛОС УКРАЇНИ № 127 (6882)
СУБОТА, 14 ЛИПНЯ 2018

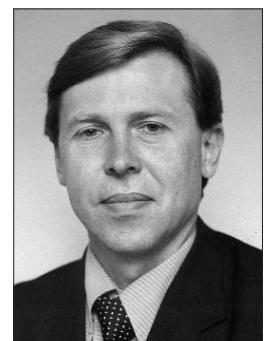

16 липня 1990 року Верховна Рада ухвалила Декларацію про державний суверенітет України — один з ключових документів на шляху до повної незалежності нашої держави.

І недарма того самого дня Верховна Рада підтримала постанову, за якою 16 липня стало Днем проголошення незалежності України, адже в Декларації йшлося про верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади республіки в межах її території, незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах. Крім того, документ проголошував громадянство України, право на власні Збройні Сили, економічну самостійність із незалежними банківською, податковою та митною системами, власним держбюджетом та за необхідності — грошовою одиницею:

Відчули запах свободи

Як ухвалювалася Декларація про державний суверенітет України у Верховній Раді? Яке історичне значення цей документ має нині? Про це в розмові з народним депутатом України першого-восьмого скликань, заступником голови фракції «Батьківщина» (а в далекому 1990-му — членом «Народної Ради») Сергієм СОБОЛЕВИМ (на знімку):

— Подіям 16 липня 1990 року передували події фактично по всій території тодішнього Радянського Союзу. На той час такі акти проголосили балтійські країни — Латвія, Литва, Естонія. Далі — Російська Федерація, яка склала вперше свою Держдуму й пішла на проголошення акта — так само Декларації про державний суверенітет. Це стало переломним моментом для так званої «групи 239» у Верховній Раді, яка складалася з номенклатури компартії, «чевроних директорів», котрі зрозуміли, що це вже загальна тенденція і неможливо обійти її в Україні. Саме тому розпочалася активна підготовка до проголошення Декларації про державний суверенітет і в українському парламенті. Група «Народної Ради», яка на той час нараховувала більш як 110 осіб, фактично не могла сама ухвалити жодного рішення. Саме розкол у лавах партноменклатури і майбутніх великих підприємців, які тоді обімали посади директорів державних підприємств, дав змогу абсолютно по-іншому підійти до вирішення цього питання. Остаточним аргументом для партійної номенклатури КПРС було рішення Держдуми Росії. Вони зрозуміли, що в цих умовах у них буде єдина можливість відокремитися від подій, які відбуваються в Москві і які багатьом із них не подобалися у зв'язку з приходом до влади Ельцина. І все це разом і підштовхнуло їх вийти на переговори з «Народною

Радою», яка становила демократично-патріотичну меншість у парламенті.

Водночас на території західних, а потім і центральних областей, але дуже швидко і на території низки східних областей України розпочалися процеси, які стали вже невідворотними. Вибори до місцевих рад, перший прихід демократичного міського голови в Донецьку, страйки шахтарів — усе це разом привело до того, що режим, який ще вчора здавався непохитним, режим партійної номенклатури КПРС, здрігнувся. Напередодні подій липня відбулися засідання перших робочих груп і було прийнято політичне рішення про те, що ухвалюватимемо Декларацію, декілька варіантів цих декларацій лягли на стіл керівництва Верховної Ради (а тоді, хочу нагадати, президія складалася з керівників комісій і була фактично визначальною). Далі почалася боротьба фактично за кожну букву Декларації.

Якщо порівняти Декларацію України про державний суверенітет з деклараціями, які, наприклад, були ухвалені в Білорусі, Росії — ми пішли набагато далі. Фактично було закладено основи для майбутньої незалежності держави. Чого дуже не хотіли комуністи та їхня номенклатура, але чого прагнула меншість у Верховній Раді, яка вже серед громадян України була представлена більшістю поглядів. У цей час уже почалося ухвалення рішень щодо прийняття національ-

ної символіки — синьо-жовтого прапора, у цей час уже ухвалювалися рішення в низці місцевих рад про підтримку Декларації про державний суверенітет, і цей процес уже неможливо було зупинити. Збіг низки чинників і дуже активна робота державницької складової парламенту, яка була в абсолютній меншості, але яку підтримала абсолютна більшість населення, — усе це разом і стало фактично тією передумовою, яка дала змогу 16 липня 1990 року ухвалити те рішення, яке увійшло в історію країни. Далі були події невдалого путчу, Акта проголошення незалежності України. Але це буде потім. А зараз фактично була виконана програма-мінімум — закладено підвальні незалежності української держави.

У чому полягала різниця між кількома проектами Декларації?

«Народна Рада» поставила вимогу, щоб в Декларації одразу було закріплено всі ознаки державності України: кордони, своя армія, національна валюта. Для номенклатури Компартії це було фактично неможливо — вони не могли перейти цей рубікон, думаючи, що краще подивитися, як розвиватимуться події в тих же Москві, Мінську, і далі визначитися, куди рухатися. Вони хотіли залишити лише ключові положення — що проголошуємо відновлення державності, без конкретизації. І компромісом став той текст, який власне сьогодні й увійшов до підручників історії. І поєднання таких двох підходів дало змогу, з одного боку, просунутися набагато далі, аніж у деклараціях Росії та Білорусі, але ми не дійшли до того рівня, до якого дійшли балтійські держави, фактично в той час уже проголосивши не лише ознаки, а й усі ключові принципи утворення незалежних держав на терені колишнього Радянського Союзу, з виходом із СРСР та всіма іншими ознаками.

16 липня 1990 року. Верховна Рада (ще тодішньої УРСР) під час ухвалення Декларації про державний суверенітет України.

Фото ЦДКФФА ім. Пшеничного.

— Пригадайте, як відбулося голосування за Декларацію в сесійній залі парламенту? Чи швидко пройшло рішення?

— За великим рахунком, у нас були дві, сьогоднішньою мовою, великих фракції — опозиційна «Народна Рада», яка складалася з представників різних політичних сил, але які всі стояли на позиціях державності та державного суверенітету, і прокомуністична більшість, так звана «група 239». І від того, якими будуть домовленості між 239 і приблизно 110—115 голосами, які саме становили ті необхідні 300 з гаком голосів, що дали змогу вести мову про конституційність акта, все і залежало. І власне домовленості й дали змогу, з одного боку, багато в чому відкинути крайні і в таборі комуністів, які вважали неможливою навіть згадку про українську державу, але, з другого боку, дозволяли

вийти на певний компромісний варіант. Свою роль відіграв прагматичний «директорський корпус», який відчув те, що вони можуть стати в майбутньому великими підприємцями: відчули запах свободи. Усе це й дало змогу ухвалити рішення.

— З огляду на сучасний політичний момент — що нині знову є загрози суверенітету української держави, що частині її території є тимчасово окупованою, — чи потрібно нинішньому парламенту приймати якісь нові рішення на підтвердження суверенітету?

— Межі держави також було встановлено першими актами, спочатку — Декларацією, а потім — Актом проголошення незалежності. Далі це було конкретизовано в цілій низці законів і в Основному Законі (якому передувала спочатку Конституція угоди 1995 ро-

ку), першій Конституції Незалежної України 1996 року.

Тобто в перших документах визначено всі ключові речі. Ось чому Російська Федерація дуже довго пручалася і не хотіла ратифікувати угоду, яка визначала межі кордонів, і так і не ратифікувала угоду, яка визначає морський суверенітет і морські кордони України, розмежування між Україною та РФ. Ці всі акти є основою для будь-якої твердої української позиції в міжнародних судах, у обстоюванні наших інтересів. Питання відкритої агресії РФ, загарбання цілого ряду території України, Криму, частини Донбасу — це вже зовсім інша площа.

Це питання визвольної війни, дипломатичного фронту, де вирішуються питання санкцій щодо РФ, повернення суверенітету України над цією територією.

Записала Юліана ШЕВЧУК.

3 когорти борців

ми, досвідом і чесною працею на розбудову держави здобули почесне звання державотворців (їхні імена — у книзі «Державотворці. «Просвіта» Рівненщини на шляху до української України (1917—2007)».

Богдан Дідич родом із села Поточище Городенківського району Івано-Франківської області. Сім'я зазнала репресій у часи тоталітарного режиму: бабуся Софія і мама Марія пережили 12-річне виселення до Сибіру, дідусь Микола відсидів шість років у тюрмі за з罪в поставок сільгосппродукції. За зв'язок з УПА два роки ув'язнення присудили й батько-відьмак Ярославу. Від рук енкаведистів під селом Назірна на Івано-Франківщині загинув мамин брат Василь Щербанюк.

По закінченні Чернівецького держуніверситету за спеціальністю «викладач фізики» разом із дружиною Зоею подалися до її рідного Костополя. Ще в радянські часи, на початку 1989 року, Богдан Дідич став організатором і першим головою просвітівської організації «Товариство української мови та культури ім. Тараса Шевченка», делегатом Установчого з'їзду Народного руху України за передбудову. 1989 року очолив районну організацію Руху. Разом із Сергієм Басюком підняли національний синьо-жовтий прапор і пронесли його вулицями міста. Незабаром рухівці, попри категоричну заборону ідеологічного віділу райкому партії, встановили національну святыню в центрі міста, поруч із козацьким малиновим.

Дідичі з трьома дітьми були під пильним поглядом недремного КГБ. Бурінні часи, ніхто не зінав, яку ціну (згадаймо ГКЧП) за це заплатить. В Держархіві Рівненської області є документ-пропозиція позбавити Дідичів батьківських прав через «націоналістичне виховання дітей».

21 січня 1990-го разом із іншими активістами Богдан Дідич організував участь косто-

пільців у патріотичній акції «Ланцюг єдинання». Від Львова до Києва, з нагоди підписання Акта Злуки між ЗУНР та УНР, у «живому ланцюзі» рухівці з'єднали собою частину траси за Новоградом-Болинським Житомирської області. Легковими автомобілями, на яких розвівався жовто-синій полотнища, діставалися місця призначення — то були незабутні моменти духовного єдинання. На «совпартхозактиві», скликаному компартійним керівництвом, щоб засудити учасників акції, він уперше прилюдно вимовив: «Слава Україні!», а побратими Тарас Васильчук та Сергій Савелюк гримнули із залі: «Героям слава!» Так відроджувалися українські гасла.

Як голова Руху Дідич читав лекції у дискусійному клубі «Істині» (пізніше — народному університеті «Просвіта»), де вивчали правди в історію країни. Ініціював спорудження пам'ятника Тарасові Шевченку.

Спільно з іншими патріотами активно виборювали та утверджували українську державність, доклав обстіх зусилля для встановлення національної символіки на території району, відродження народних традицій, свят, надання українській мові статусу державної, відновлення та вшанування місць поховань полеглих героїв. Провів велику роботу щодо відновлення знищеної комуністичною владою пам'ятника Олександру Невському, встановлення пам'ятних знаків воякам УПА, зокрема — в урочищі Гутвин, на місці посту у 1942—1943 рр. Головного командування Української повстанської армії. У краї часто бували поборники української державності В'ячеслав Чорновіл, Михайло Горинь, Левко Лук'яненко, Дмитро Павличко.

За рекомендацією Руху та громадськості району в 1991 році Дідич призначений першим заступником голови райдержадміністрації і вже на цьому рівні займався питаннями

Богдан Дідич (у центрі з прапором) під час Акту злуки.

16 липня 1990 року Верховна Рада ухвалила один із найважливіших документів у нашій історії — Декларацію про державний суверенітет України. Проте цій важливій історичній події передували століття кривавої національно-визвольної боротьби, а на вітварі Свободи поклали свої життя мільйони синів і доньок непокореної країни, титанічні зусилля народу бути рівними серед рівних, подвиги героїв на боївих та ідейних фронтах і невтомну працю трударів на дідівсько-батьківських ро-дючих нивах, що дали врешті виглеканий у мріях та вистражданий у муках плід.

Ця розповідь про патріотів із міста Костополя, що на Рівненщині, Богдана та Сою Дідичів, які в кінці 80-х — на початку 90-х років

Фактично було закладено основи для майбутньої незалежної держави

Ігор Юхновський: «Перш за все ми повинні побудувати націю»

Ігор Юхновський не лише знаний учений, фізик-теоретик, який створив відому у світі Львівську наукову школу статистичної фізики. Також він відомий державний та політичний діяч, який усім серцем вболіває за Україну.

Сьогодні Ігор Юхновський ділиться з читачами «Голосу України» подробицями прийняття Декларації про державний суверенітет України, адже у Верховній Раді першого демократичного скликання очолював національно-демократичну «Народну Раду», яка послідовно виступала за незалежність України.

— 16 липня 1990 року Верховна Рада прийняла Декларацію про державний суверенітет України. Ігорю Рафайловичу, розкажіть, як усе відбувалося та хто був ініціатором.

— Мусимо згадати трохи історії. Україна 1939 року і 1946-го — це зовсім різні республіки. У 1946 році українці повернулися з фронтів переможцями. Вони пішли на адміністративні посади, заселяли міста, стали готовими до створення нації. І ця нація все-таки створювалася за радянських часів, не дивлячись на політичні переслідування. Створювалася вона і в середовищі комуністичної партії України. Згадайте, першим секретарем компартії України був Петро Шелест, який проводив проукраїнську політику. Саме тому його змінили на Володимира Щербіцького, який був гнучкішим щодо московської влади. А в 1989 році генеральним секретарем компартії СРСР був Михайло Горбачов, який сприяв об'єднанню двох Німеччин. Тобто зміни, які відбувалися у Радянському Союзі і в союзних республіках, підготували ґрунт до Декларації про державний суверенітет. Коли я прийшов у Верховну Раду і виникли питання про Декларацію, то з'ясувалося, що її проект вже написано. Її підготували за наказом того самого політbüro компартії України під керівництвом першого секретаря компартії України Володимира Івашика — і ми фактично цю Декларацію тільки редактували та удосконалювали, маючи вже готовий документ. Івашико був справжнім українцем, тому думати, що незалежну Україну почали тільки «націоналісти» чи «реформатори», — не об'єктивно.

— Чи був опір під час прийняття Декларації?

— Радянський Союз був державою з помилковою ідеологією. Марксизм-лєнінізм, на основі якого Ленін, а потім і Сталін намагалися побудувати державу, виявився неспроможною ідеологією для будівництва держави. Неспроможністю і в економічному плані, бо не існувало конкуренції. Тому підприємства були зацікавлені робити якнайбільше, але не зацікавлені були робити якісно. Маючи держплан, вони завжди мали реалізацію. СРСР — абсурдне, створене штучно супільство. Держава, яка поступалася оточуючому капіталістичному світові від «а» до «я» — від голки до супутника. Абсолютна більшість депутатів парламенту ус-

відомлювали, що держава, у якій вони жили, недієздатна і її треба змінити. Одна група — комуністи, яких тоді була більшість, — вважала, що повинен бути збережений комуністичний лад, держплан та інші. Інша група переконувала, що має бути зовсім інший лад. Щодо того, які риси цього іншого ладу, група національно-демократів вважала, що найважливіше — ввести побільше демократії і свободи для людей. Тому коли Декларація розглядалася, не було питання про те, щоб її не приймати.

— Проте в суспільстві не всі однозначно сприйняли цю Декларацію. Були ж люди, які виступали проти?

— Я не думаю, що було багато

таких людей. Просто люди не розуміли, про чого вони. Для того щоб бути проти якогось документа, потрібно створити кращий документ. Але цей документ був кращий ніж усе те, що існувало. Він давав якийсь порядок, який зміни, які були кращі від того, що існувало на той час.

— Того дня, коли було ухвалено Декларацію, було прийнято й постанову, якою пропонувалося вважати 16 липня днем незалежності України. Чому знадобився ще цілий рік, щоб Верховна Рада 24 серпня 1991 року ухвалила Акт проголошення незалежності України?

— Декларація не була офіційним юридичним документом до виконання. Тобто це Декларація, а не закон дії. Одразу після прийняття Декларації було ухвалено закон про економічну самостійність України. Про нього мало говоряти і згадують, але саме після прийняття цього закону Україна стала незалежною державою. Тому закон про економічну самостійність України є не менш важливий, ніж Декларація про державний суверенітет України. Цей закон закладав економічні основи держави, яких не було у Декларації. Тобто я першооснову незалежності України потрібно розглядати і в Декларацію про державний суверенітет України, і закон про економічну самостійність України.

— Ігорю Рафайловичу, а чи були якісь підвідні течії під час прийняття Декларації?

— Державний устрій Радянського Союзу з точки зору адміністрації, а не партії, яка керувала, полягав у тому, що була Верховна Рада і була Президія Верховної Ради. Президія складалася з 26 членів, які були одночасно і народними

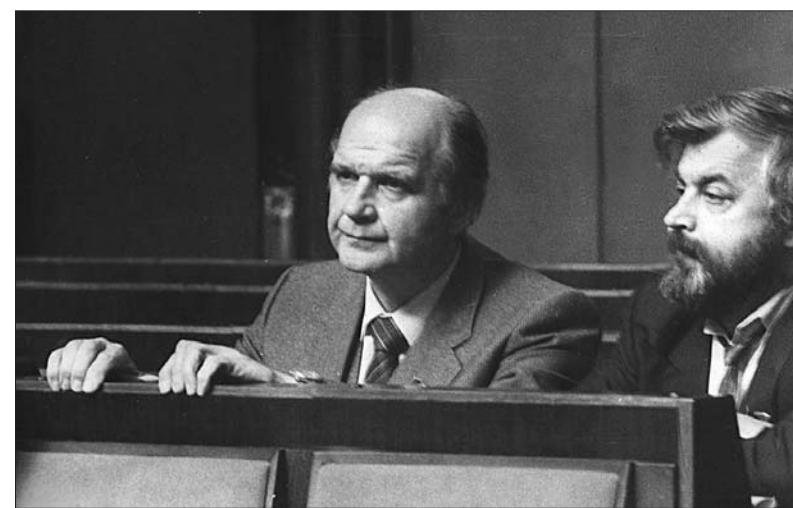
депутатами. Тож фактично головним керівником держави була Президія Верховної Ради. Все, що розглядалося на сесіях парламенту, спочатку розглядалося на Президії Верховної Ради. Якщо Президія вирішувала, що цей закон треба прийняти, то члени Президії розходились по своїх депутатських групах і ставили їх до відома, що цей закон треба прийняти. Групи голосували «за», навіть якщо у них були люди, які були проти цього закону. Тож ухвалення постанови чи закону у Верховній Раді не було таким простим. Ухвалення рішення про незалежність було спочатку обговорено на Президії Верховної Ради, тоді у групах, а тоді вже на самій Верховній Раді. Тобто процес розгляду рішення пройшов три ретельні етапи розгляду.

— Ми стартували разом з країнами Балтики. Чому ж ми так сильно від них відстали?

— По-перше, вони менші. Попри це, інші компартії на чолі з секретарями одразу вплинули у державне будівництво. У нас цього не відбулося. У нас було багатство, але Україна фактично не володіла своїм багатством. Багатством України володів Радянський Союз — тобто фактично Російська Федерація. Щодо країн Балтії, то вони ще за Радянського Союзу мали значну автономію, тому що їхні компартії були близькі до народу, і вони становили певні цілісності. Економічно Україна була частиною Радянського Союзу. Ми брали участь у створенні проміжних продуктів фактично всієї продукції, що виготовлялася в СРСР. Але кінцеві продукти у переважній більшості виготовлялись у РРФСР. У СРСР Україна розглядалася як область з точки зору економіки і була зав'язана в основному на РРФСР. Коли цей зв'язок зник, залишились підприємства, які виготовляли продукцію, що не була ні початковим, ні кінцевим продуктом. Тобто була проміжкою. Обірвалось постачання початкового і кінцевого продуктів, і стало невідомо, що робити з виготовленням. Це призвело до того, що продукція, яка виготовляла Україна, ставши незалежною, була низької якості, кінцеві споживачі відмовлялися купувати таку продукцію за гроші. Як результат — наша економіка обвалилася. А країні Балтії здебільшого були замкнені на собі. По-перше, вони були замкнені на своїй сільгospодарській продукції, яка в СРСР не була знищена. По-друге, прибали поворнули своїх сільських господарів (куркулів), які були вивезені у Сибір, і віддали їм їхні землі. В Україні це все було знищено.

— То що в ідеалі потрібно зробити? Як нам стати економічно стабільними?

— Перш за все ми повинні побудувати націю. Окрім цього, ми повинні бути слухняні відносно

Червень 1990 року. Ігор Юхновський і Лесь Танюк під час засідання Верховної Ради.

уряду і закону. Тобто уряд має бути слухняні відносно закону, а ми повинні бути слухняні відносно уряду. Починаючи від Президента до найнижчого керівника району чи громади — всіх потрібно слухатися. Звичайно, можна сказати: «Він дурень, навіщо його слухатися» — і це основна наша помилка. Щоб там не було, він є обраним, і якщо ви його вибрали — то повинні його підтримувати і допомагати. Інакше чому ми брали участь у виборах? А ще є людська гідність по відношенню до суспільства. Тобто ви не можете дозволити кому-небудь чужому лаяти Україну, через те що в ній безлад. Ви самі між собою можете лаятись скільки завгодно, а чужий не має права цього робити. Тобто ми маємо послідовно створити націю, яка складається з доброго уряду, доброї законодавчої і виконавчої влади, а та ж народу, який її слухає.

— Український народ після виборів завжди незадоволений владою. Чому?

— Так у всьому світі. Усі незадоволені владою, яка б вона розумна і красива не була. Але поряд з тим ви маєте виконувати накази влади і закони. Має виробитися внутрішня дисципліна щодо держави. Це ваша держава. Ви — українець чи українка, і в тому ваша гідність. Було просто сказати: «Я гідна людина». Усі ми гідні. А от сказати: «Я гідний українець», — вищий рівень.

— Поговоримо трохи про по-літику.

— Нині ми маємо надзвичайно вигідну ситуацію, щоб вправити все у державі. Але вправити скоро ми не зможемо. По-перше, і Президент, і Верховна Рада, і вся система влади — виборна і виконавча, і народ повинні мати певні гасла, певний рецепт, за яким повинні жити. Цим найпростішим

Під час останнього приїзду Богдан Дідич зустрівся із дружиною Героя Небесної Сотні Галиною Дідич. Вона була з дочкою Іринкою та батьком Сергієм на пам'ять Василем. Розповідали про свою ріднію, ділилися планами.

«Маємо бути як одна спільна родина», — каже Дідич. — У нашій єдності сила. Пишаймося тим, чого не було в жодного іншого покоління українців до нас, — об'єднаною незалежною Україною. Шкода, що є негаразди. Тож потрібно продовжувати нашу боротьбу».

Законом України «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті» перед тих, які брали участь у всіх формах політичної, збройної та іншої колективної чи індивідуальної боротьби, Народний рух України за перебудову (НРУ) до 24 серпня 1991 року і, відповідно, його членів визнано борцями за незалежність України у ХХ столітті (стаття 1, п. 19). Таких у Костопільському районі 70 осіб, серед яких і герой нашої оповіді Богдан та Зоя Дідичі. На жаль, 35 із них уже відішли у вічність. Напередодні 28-ї річниці з часу ухвалення Декларації про державний суверенітет України ми вшановуємо їхні імена — і тих, хто осяєває світлом яскраво прожитого життя засвіти.

Та хоч на державному рівні й відбулося визнання борців за незалежність України у ХХ столітті, проте досі не маємо чіткості в реалізації положень цього закону. Наприклад, для підтвердження правового статусу борця за незалежність у ХХ столітті варто було б вручати відповідні посвідчення.

«Ми боролися не задля нагород, бо про це ніхто тоді не думав — ми просто, як і багато борців перед нами, здобували Україну. В тому, що нинішнє покоління живе у Вільній Україні, є частка і нашої праці. Тож хочемо бачити її правовою державою, яка гарантує дотримання нею ж установлених законодавчих актів», — кажуть костопільські борці за незалежність.

Людмила СТРАЖНИК.

Івано-Франківська область.

Фото з родинного альбому.

Зоя та Богдан Дідичі з онуками.

Разом із посестрами активно працює заради укріплення нової держави.

Часто друкується у районній, обласній та столичній пресі. В бурхливі передреволюційні роки 2003–2005 років разом з іншими демократичними силами очолюваний нею «Союз українок» долучився до активного всенародного спротиву брехні та фальсифікаціям на президентських виборах. Одночасно (за-

галом упродовж дев'яти років) очолювала районну організацію Народного руху України. Удостоєна звання «Жінка 2004 року» в номінації «Жінки — громадські діячі, керівники громадських організацій Костопільського району».

Зоя Дідич — член Рівненської обласної організації Національної спілки письменників України, є автором слів гімну Костопільщини (музика Михайла Таргоня). Також є членом правління обласного об'єднання «Проект». Життєвірдна і патріотична творчість Зої сприяє формуванню кращих рис громадянині на Україні.

За вагомий особистий внесок у справу утвердження суверенної демократичної держави нагороджена почесними грамотами облдержадміністрації, районної ради (2014 р.), удостоєна вищої відзнаки Руху — нагрудного знака «За заслуги перед українським народом» II ступеня.

За активного сприяння Богдана та Зої Дідичів вийшла фотокнига «Костопільщина. Шлях до волі та держави», яка оповідає про відродження та утвердження державності, простих громадян — творців історії, герой-учасників. Для наступних поколінь, щоб передати традиції. Є тут розповіді про відомих людей краю, митців, літературні надбання, відображені багатогранне життя костопільчан.

Чимало спільного Костопільщина має із Городенківським районом, малою батьківщиною Богдана Дідича. До речі, Герой Небесної Сотні Сергій Дідич — його далекий родич. Тож мріє запросити місцевих школярів на Костопільщину — центр повстанського руху під час Другої світової війни та повоєнних років. Розроблений туристичний маршрут «Шляхами Української повстанської армії», який починається з урочища Гутвин, де в 1942–1943 роках був розташований перший постійний Головного командування «УПА-Північ». Далі Берестовець, Базальтове, Бичаль та інші села. Завершується маршрут у Костополі, де є краєзнавчий музей, а на території Свято-Невського храму могили воїнів УПА, січових стрільців армії УНР. Урочище Гутвин увійшло до іст